



**AĞRI İLİNDEKİ KADIN VE GENÇ GİRİŞİMCİLERİN KURDUKLARI
İŞLETMELERLE İLGİLİ NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

*A Qualitative Study on the Businesses Established by Women and Young Entrepreneurs in the
City of Ağrı*

Ahmet GÜMÜŞ¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, ahmetgumus4006@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7089-5936>.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

11.04.2023

Kabul/Accepted:

13.01.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1280669

Anahtar Kelimeler

ekonomik büyüme ve
gelişme, genç girişimcilik,
girişimcilik, inovasyon,
kadın girişimciliği

Keywords

economic growth and
development, young
entrepreneurship,
entrepreneurship,
innovation, women's
entrepreneurship

ÖZ

Bu çalışmada Ağrı ilinde bulunan kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerle ilgili nitel araştırma yapılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede çalışma kapsamındaki girişimcilerin sorunlarını, avantajlarını, dezavantajlarını, öne çıkan ve farklılık yaratan özelliklerini, tavsiyelerini araştırmak amacıyla açık uçlu ilgili sorular sorulmuş; katılımcıların verdikleri nitel yanıtlar betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmadaki katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin sayısının artması için devlet kurumları tarafından verilen teşvik ve destek miktarları ile çeşitlerinin artırılmasının önemli olduğu, gelecekte en iyisi olmak ve en iyi hizmet vermek yönünde hedeflerinin ve planlarının olduğu, girişimci olmak isteyen adaylara girişimcilik faaliyetlerini yürütmelerinde risk almayı bir düşünce tarzı olarak benimsemeleri yönünde tavsiyede bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın bulguları, sonuçları bakımından hem literatüre hem de gelecekte Ağrı ilinde girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak isteyen genç ve kadın girişimci adaylarına yol gösterebilmesi, Ağrı ilinin bölgesel gelişimiyle, toplumun bu girişimcilere ve girişimcilik faaliyetlerine olan bakış açısının değişimine katkı sunabilmesi açısından faydalı olabileceği söylenebilir.

ABSTRACT

In the present study, the objective was to conduct a qualitative study on the businesses established by women and young entrepreneurs in the city of Ağrı. In this context, open-ended questions were asked to investigate the problems, advantages, disadvantages, prominent and distinctive characteristics, and recommendations of the entrepreneurs within the aim of the study, and the qualitative responses of the participants were analyzed. When the answers given by the participants in the study were analyzed, it was found that it is important to increase the amount and variety of incentives and support given by government institutions to increase the number of women and young entrepreneurs in Ağrı, they have goals and plans to be the best in the future and to provide the best services, and the candidates who want to become entrepreneurs are encouraged to perform their entrepreneurial activities, and the authorities advise the entrepreneurs to adopt risk-taking as a way of thinking. It can be argued that the findings of the study can be beneficial in terms of its results, in terms of guiding both the literature and the young and female entrepreneur candidates who want to engage in entrepreneurial activities in the city of Ağrı.

Atıf/Citation: Gümüş, A. (2024). Ağrı İlindeki Kadın ve Genç Girişimcilerin Kurdukları İşletmelerle İlgili Nitel Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 1, 149-166.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ahmet GÜMÜŞ, ahmetgumus4006@gmail.com

1. Giriş

Girişimcilik, her ne kadar sosyal bilimler alanında gelişme gösterse de disiplinler arası bir çalışma alanı olarak kabul edilmiştir (Jennings, Greenwood, Lounsbury ve Suddaby 2013: 1). Girişimcilik, yenilik yapma yoluyla istihdam ve ekonomik büyüme yaratma faaliyetlerinin toplamıdır (Al-Atabi ve DeBoer, 2014: 261). Ünlü iktisatçı Schumpeter ve takipçileri, ekonomik büyüme için girişimcilik ve yenilikçiliğin birlikte düşünülmesi gerektiğini dile getirmişlerdir (Galindo ve Méndez, 2014: 826). Bu kavram ekonomik ve örgütsel gelişmenin temelidir (Turró, Urbano ve Peris-Ortiz 2014: 361). Diğer yandan devletin, ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için girişimcilik eğitimlerini teşvik edici rolünü üstlenmesi önemlidir (O'Connor, 2013: 546). Buna ilaveten girişimcilik, üretim kaynaklarından en fazla derecede yararlanma amacıyla yapılan ve yaratıcılık gerektiren eylemlerdir (Toma, Grigore ve Marinescu, 2014: 438). Bu eylemleri gerçekleştiren kişiler ise girişimci olarak kabul edilir ki girişimcilerin başarılı olabilmesi için yaratıcı, pratik ve analitik yeteneklerin toplamından oluşan zekâyâ sahip olması gerekir (Sternberg, 2004: 189). Girişimcilerin genel olarak yeterli finansal sermaye kaynaklarına erişememe, rekabet edilebilirlik ve yetişmiş personel eksikliği gibi sorunlarının olduğu belirtilmiştir. (Le ve Raven, 2015: 60). Bununla birlikte kadınların da erkek meslektaşları kadar girişimcilikle ilgili deneyimlere ihtiyaç duyduğundan yeni girişimcilik yaklaşımlarında bahsedilmiştir (Stevenson, 1990: 439). Ekonomik ve sosyal kalkınma açısından kadın girişimcilerin girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi önemlidir (Ramadani, 2015: 217). Yoksulluk, kadınların iş gücüne katılım oranının düşüklüğü, ekonomik belirsizlik gibi faktörler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimleri açısından kadın girişimcilerin karşılaştıkları güçlüklerden sayılabilir (Rosca, Agarwal ve Brem, 2020: 1). Her ne kadar kadın girişimciler, çeşitli zorluklarla karşılaşsalar da sosyal iletişim becerileri bakımından erkek meslektaşlarına oranla daha aktiftirler (Afshan, Shahid ve Tunio, 2021: 163). Ancak yeni girişimcilik faaliyetleriyle birlikte ortaya çıkabilecek risklerle ilgili erkek girişimcilere kıyasla kadın girişimcilerin daha fazla endişe duydukları, bunun da büyümenin önünde engel olduğu belirtilmiştir (Javadian ve Singh, 2012: 151). Diğer taraftan, işletmeyle ilgili sahipliğin ilk şekli olarak görülen girişimcilik yaklaşımı genç girişimciliktir (Lewis, 2017: 379). Genç girişimcilikle ilgili hem tanım hem de yaş aralığı olarak genel kabul görmüş bir çerçeve bulunmamaktadır. Bu da genç girişimciliği göreceli bir girişimcilik türü hâline getirmiştir (Alan, 2020: 999). Bu girişimcilik türünün gelişimi ve potansiyel girişimci adayların ortaya çıkabilmesi için gençlere girişimcilikle ilgili eğitimlerin verilmesi önemlidir (Hancioğlu ve Tekin, 2018: 239). Girişimciliğin hem makro hem mikro perspektifte olumlu etkisi bulunmaktadır ve yeni girişimcilik yaklaşımları arasında kadın ve genç girişimciliği vardır.

Bu çalışmada Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerle ilgili nitel araştırma yapılması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın, Ağrı ilindeki genç ve kadın potansiyelinin, özelliklerinin ve girişimcilerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesinin bölgenin kalkınmasına katkı sunabileceği düşünülmektedir.

2. Literatür

Literatür olarak girişimcilik ve girişimci kavramlarına, girişimciliğin önemine, kadın ve genç girişimciliğine, kadın ve genç girişimciliğiyle ilgili yapılmış çalışmalara değinilmiştir.

2.1. Girişimcilik ve Girişimci

Girişimcilik, kâr ve zarar elde etme riskini üstlenerek belirli bir zaman ve çaba sonucunda değer yaratma sürecidir (Bowen ve Hisrich, 1986: 394). Ekonomik kalkınmanın ve gelişmenin temel anahtarı girişimciliktir (Brush ve Cooper, 2012: 2). Buna ilaveten girişimciler, yaptıkları yatırım karşılığında riskin sorumluluğunu üstlenen kişilerdir (Yoganandan ve Vignesh, 2017: 112). Başarılı bir girişimcinin hareket noktası, uzun dönemli olarak işletmeyi sahiplenme ve iş yaratma stratejilerini geliştirebilmesinde saklıdır (Geldhof ve diğerleri, 2014: 410). Buna ilaveten girişimciliğe yönelik toplumdaki olumsuz bakış açısının kırılmasında girişimcinin toplumdaki ahlaki, hukuki ve sosyal sorunlara çözüm bulan, örnek olan biri olarak algılanmasına yönelik çabaların sarf edilmesi önemli bir husustur (Marangoz, 2017: 33). Kısaca girişimcilik, üretim faktörlerinden verimli bir şekilde yararlanma faaliyetiyken girişimci ise bu faaliyetleri koordine eden kişidir.

2.2. Girişimciliğin Önemi

Girişimcilik, az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerin gelişmesi ve kalkınması ile ekonomik büyümenin sağlanması noktasında önemli bir kavramdır (Güney, 2015: 71). Başka bir ifadeyle girişimcilik yoluyla gelişmiş bölgelerden bu bölgelere sermaye transfer edilerek yatırımlar gerçekleştirilir, böylece ekonomik büyüme sağlanarak buralar canlandırılır (Böyükaslan, 2017: 23). Diğer yandan girişimcilik yoluyla işsizlik sorunu kolayca çözüme kavuşturulmaktadır (Uygun, 2019: 5). Girişimcilerin kurdukları işletmeler sayesinde yeni fikirler, yenilikler topluma tanıtılarak ekonomiye kazandırılır (Başar, 2017: 9). Girişimcilik; toplumun refahının, sağlığının ve gelir dağılımının iyileştirilmesinde rol oynamaktadır (Marangoz, 2017: 63). Buna ilaveten bu kavram, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasına katkı sunmaktadır (Solesvik, Iakovleva ve Trifilova, 2019: 687). Girişimcilik faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için toplumda yerleşik bir girişimcilik kültürünün olması, bu kültüre sahip toplumların da bunu kullanma yeteneği ve becerisini göstermesi gerekmektedir (Başar, 2017: 130). Bu kavram sayesinde değişimin yönetilmesine ilişkin yenilikler daha kolay gerçekleşebilmektedir.

2.3. Kadın Girişimciliği

Sosyolojik temele dayanıldığında kadınların cinsiyet farklılıklarından dolayı erkeklerden daha az girişimcilik faaliyetleri içerisine girdiği belirtilmektedir (Rubio-Banón ve Esteban-Lloret, 2016: 10). Bütünleşik toplumsal büyüme, kadın girişimcilerin istihdamı ve ekonomik gelişmeyi tetikleyen inovatif faaliyetleri yoluyla sağlanabilir (Rastogi, Baral ve Banu, 2022: 333). Kadınların erkeklere kıyasla sermaye bulma olanağının daha az olması, bölgesel ekonomilerin kalkınması için kadın girişimcilere yönelik teşvik edici politikaların siyasi aktörler tarafından geliştirilmesine yol açmıştır (Soysal, 2010: 91). Kadın girişimciliği, az gelişmiş ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yoksulluğun azaltılması bakımından ekonomik büyümenin itici gücü olarak kabul edilmektedir (De Vita, Mari ve Poggesi, 2004: 451). Kadın girişimcilerin; ekonomik anlamda inovasyon faaliyetlerinin gelişmesi, işsizliğin önlenmesi ve toplumsal refahın yükseltilmesi bakımından faydalı olduğu söylenebilir (Brush ve Cooper, 2012: 1). Kadın girişimciliği, cinsiyet temelli ekonomik gelişmenin anahtarıdır.

2.4. Genç Girişimciliği

Genç kavramı, çocukluk sonrası yetişkinlik öncesi dönem olarak ele alınmakta; genç nesle yaşlarıyla orantılı olarak birtakım hak ve sorumluluklar yaratmaktadır (Afutu-Kotey, Gough ve Yankson, 2017: 291). Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere oranla genç nüfusunun tecrübesinin az, ekonomik geçimini sağlayacak iş imkânlarının kısıtlı, işsizlik oranlarının yüksek olduğu bilinmektedir (Munyuki ve Jonah, 2022: 140). Buna ilaveten genç girişimcilerin beceri düzeylerinin yetersiz olması, onların karşılıklarına çıkan iş fırsatlarını görmeleri ve değerlendirmeleri noktasında engeller oluşturmaktadır (Brixiova, Ncube ve Bicaba, 2015: 12). Diğer yandan genç girişimcilerin, yaşça kendilerinden büyük girişimcilerle karşılaştırıldığında onlardan daha başarılı olduğu söylenebilir (Shaw ve Sørensen, 2021: 1). Genç girişimciliğin ortaya çıkmasındaki temel motivasyon, kendi gelecekleri ile devamındaki neslin sürdürülebilirliğini sağlamak için yenilik yapmak üzere hareket etmesidir (Holdsworth ve Mendonca, 2020: 104). Genç girişimciliği, yaş faktöründen kaynaklı avantajları ve dezavantajları olan bir girişimcilik yaklaşımıdır.

2.5. Literatürde Kadın ve Genç Girişimciliğiyle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Literatürde kadın girişimciliğiyle ilgili çalışmaların Boz ve Ergeneli, (2014); Hani, Rachmania, Setyaningsih ve Putri, (2012); Maden, (2015); Nair, (2020); Rey-Martí, Porcar ve Mas-Tur, (2015); Rosca, Agarwal ve Brem (2020); Setini, Yasa, Supartha, Giantari ve Rajiani, (2020); Welsh, Memili ve Kaciak, (2016)'nin olduğu; genç girişimciliğiyle ilgili çalışmaların ise, Alan, (2020); Bruhn ve Zia, (2013); Cull, (2006) Edelman, Manolova, Shirokova ve Tsukanova (2016); Kang ve Xiong, (2021); Lorrain ve Laferté, (2006); Uygun, Mete ve Güner, (2012); Van Stel, Storey ve Thurik, (2007)'nin olduğu anlaşılmıştır.

3. Materyal ve Metot

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi, araştırmanın deseni olarak da durum çalışması tercih edilmiştir ve bu doğrultuda Ağrı ilinde aktif olarak faaliyette olan kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerle ulaşılmıştır. Nitel araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmış, biçimsel mülakat yöntemi kullanılarak araştırma verileri toplanmıştır. Mülakatta katılımcılara yönlendirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunu oluşturan açık uçlu sorular, konuyla ilgili literatür taraması yapılarak hazırlanmış; Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 22.06.2022 tarih ve 146 sayılı etik kurul izni doğrultusunda araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmadaki verilerin analizi için betimleme yöntemi tercih edilmiştir. Diğer yandan kadın girişimciler Kg1, Kg2, Kg3..... şeklinde; genç girişimciler ise Gg1, Gg2, Gg3, şeklinde kodlanmıştır.

3.1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Nitel araştırmalar gibi büyük ve geniş örneklem kitlesinden ve belirlenmiş bir evrenin tamamından veri toplamanın mümkün olmadığı, küçük örneklem kitlelerinin olduğu durumlarda nitel araştırma yöntemlerine başvurulur (Baltacı, 2019: 373). Bu çalışmanın örneklem grubu, Ağrı ilinde kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerdir. Bu çerçevede amaçlı örneklem yöntemi seçilerek 7 kadın girişimci ile 6 genç girişimciye araştırma çerçevesinde ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubu 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmeden önce kendilerinden telefonla randevu alınmış, katılımcıların müsait olduğu gün ve zaman diliminde de yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin potansiyelleri, profilleri ile özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bölgesel kalkınmanın sağlanmasının, toplum refahının artırılmasının ancak ve ancak tüm yaş grubundaki kişilerin girişimcilik faaliyetleri içerisinde girmesi ile mümkün olacağı belirtilmekle birlikte, küresel ekonomide her türlü riske rağmen yeni iş fikirlerini hayata geçirecek güce ve cesarete genç girişimcilerin sahip olduğundan bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra girişimciliğin toplum genelinde yaygınlaştırılması, farkındalığın oluşturulması için konuyla ilgili eğitimlerin verilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede araştırmada kadın ve genç girişimcilerin işletmelerini açma nedenleri, işletmelerinin faaliyetleri sırasında karşılaştıkları sorunların neler olduğu, daha önceden girişimcilik eğitimi alıp almadıkları, işletmelerini açarken herhangi bir destek alıp almadıkları, yakın ve uzak çevrelerinin onlara bakış açılarının nasıl olduğu, aldıkları desteklerin yeterlilikleri, çeşitli kurumlar tarafından verilen teşvik ve kredilerden haberdar olup olmadıkları, kadın ve genç girişimcilerin diğer girişimcilerden hangi özellikler bakımından ayrıştığı, Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin nasıl bir girişimcilik kültürüne sahip oldukları, müşterilere kaliteli ve iyi bir hizmet sunumunda kadın ve genç girişimcilerin hangi özelliklerinin ön plana çıktığı, kadın ve genç girişimci olmanın avantajları ile dezavantajlarının neler olduğu, yeni işletme kurma hazırlığında olan kadın ve genç girişimcilere tavsiyelerinin neler olduğu, kırsal bölgede bulunmanın gelenekçi, hâkim kültürün kadın ve genç girişimciler üzerindeki etkilerinin neler olduğu, Ağrı ilinde kadın ve genç girişimci olarak işletme sahibi olmanın toplum içindeki itibarlarına ve saygınlıklarına olan etkilerinin neler olduğu, Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerin artması için neler yapılması gerektiği, kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerin Ağrı ilinin bölgesel kalkınması ile ekonomik gelişimine etkisinin olup olmadığı, varsa bu etkilerinin neler olduğu yönündeki soruların cevapları araştırılmıştır.

Buradan hareketle bu çalışmanın; gelişmekte olan iller arasında yer alan Ağrı ilinin bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi ve gelişmiş iller kategorisine girebilmesi için gerekli kadın ve genç girişimcilik potansiyelinin, özelliklerinin, faaliyetlerinin saptanması bakımından önemli olduğu söylenebilir. Bu çalışma, Ağrı ilinin ekonomik, kültürel ve sosyal olarak gelişebilmesinde kadın ve genç girişimcilerin toplumun itici güçleri olduğu varsayımından yola çıkarak Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin profillerinin belirlenebilmesi bakımından hem literatüre katkı yapması hem de toplumsal fayda sunması açısından önem arz etmektedir.

4. Bulgular

Araştırmada demografik bulgular ile Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerin profilleri, özellikleri gibi katılımcı algılarını içeren nitel bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Demografik Bulgular

Kadın girişimcilerin yaşlarının 19-28 aralığında bulunduğu, medeni durumlarının en fazla bekâr, eğitim durumlarının en fazla lisans olduğu, 1-16 yıl aralığında değişen aktif çalışma hayatlarının bulunduğu saptanmıştır. Diğer yandan genç girişimcilerin yaşlarının 19-28 aralığında değiştiği, medeni durumlarının en fazla bekâr olduğu, 3-10 yıl aralığında değişen aktif çalışma hayatlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel bulguları aşağıda sunulmuştur:

4.2. Nitel Bulgular

“Bir kadın / genç girişimci olarak işletmenizi açma nedeniniz?” sorusu katılımcılara yöneltilmiş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Verilen yanıtlar incelendiğinde kadın girişimcilerin, iş yerlerini çoğunlukla kendi işini yürütme, ekonomik özgürlüğünü elde etme, geçimini sağlama amacıyla kurdukları saptanmıştır. Ayrıca katılımcılar sosyalleşme, ticaret yapma amacıyla da iş yerlerini açtıklarını belirtmişlerdir. “Ekonomik olarak geçimimi sağlama, sosyalleşmenin ve çalışmanın kendime iyi geleceğini düşündüğüm için işyerimi açtım.” “Kendi işimi ve ticaret yapmak amacıyla iş yerimi açtım” ifadeleri bunun örnekleri arasındadır (Kg3, Kg4, Kg5, Kg7, Kg6, Kg2). Genç girişimcilerin ise en çok kendi işini yapma, keyif alma ve hobi amacıyla iş yerlerini açtıkları tespit edilmiştir. Bu yaklaşımı ortaya koyan ifadeler şunlardır: “Kendi işimi kurmak amacıyla iş yerimi açtım.” “Keyif alıyorum bu işi yapmaktan, maddiyattan öte hobi olarak yapıyorum.” “Daha önceden devlet kurumunda çalışıyordum, onu bırakıp kendi işimi yapmak istedim.” “Kendi işimi kimseye bağlı olmadan yapmak amacıyla işletmemi açtım” (Gg2, Gg1, Gg4, Gg6). Diğer yandan hem genç girişimcilerin hem de kadın girişimcilerin işletmelerini açma konusundaki ortak noktasının ise kendi işini yapma veya yürütme amacı olduğu anlaşılmıştır.

Kadın ve genç girişimcilere “İşletmenizi açmadan önce girişimcilik eğitimlerine katıldınız mı? Katıldıysanız bu eğitimlerin faydalı olduğunu düşünüyor musunuz? Bu eğitimlerin güncel olarak düzenlenmesini ister misiniz?” soruları sorulmuş ve katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde çoğunlukla girişimcilik eğitimlerine katıldıkları, aldıkları bu eğitimleri faydalı buldukları ve bu eğitimlerin devamlılığı noktasında hemfikir oldukları saptanmıştır: “Hayır katılmadım” (Kg7, Kg6, Kg5). “Çok öncesinden KOSGEB’in girişimcilik eğitimlerine katılmıştım. Sadece belgenin varlığını düşünüyorum. Sıklığının artırılmasını çok isterim” (Kg1, Kg2, Kg3, Kg4). Genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise katılımcıların çoğunlukla girişimcilik eğitimleri almadıkları tespit edilmiştir: “Hayır, katılmadım” (Gg1, Gg3, Gg4). “Evet, KOSGEB’in girişimcilik eğitimlerine katıldım ve girişimcilik sertifikamı online olarak buradan aldım. Yararlı, ancak kesinlikle girişimcilerin bilgilerini güncellemesi için bu eğitimler düzenli aralıklara düzenlenmeli.” “Tabi ki bu eğitimler işletmemi açmam ve girişimci olmam yönünden oldukça faydası oldu. Sadece bir kereye mahsus değil, düzenli aralıklarla yapılması faydalı olur” (Gg2, Gg5, Gg6). Hem kadın girişimcilerin hem genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise katılımcıların girişimcilik eğitimleri alma noktasında farklılaştıkları tespit edilmiştir.

Kadın ve genç girişimcilere “İşletmenizin faaliyet sırasında karşılaştığınız sorunlar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? Bu sorunları tek başınıza mı, yoksa yakınlarınızdan destek alarak mı çözüyorsunuz?” soruları sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde yetişmiş eleman bulma, giderlerinin fazla olması, işletmeleriyle ilgili sorumlulukları tek başına üstlenmesi, Ağrı’nın küçük bir şehir olması, aradıkları mal veya hizmetleri hemen bulamamaları, yetersiz sermaye sahibi olmaları ve pazar araştırması yapılmadan işletme açmaları gibi sorunlarının olduğu tespit edilmiştir: “Kalifiye personel bulamamak en önemli sorun olarak bulunmakta. İyi bir pazar araştırması yapmadan girişimde bulundum. Yeme ve içme sektörünü analiz etmeden, yetersiz sermaye ile işletmemi kurdum. Sektördeki tanıdıklarımın destek alarak tek başıma çözdüm” (Kg6). “Kendim dışında dış etmenler var. Örneğin, vergi levhasının alınması ile işyerimin inşaatı

aşamasında devlet desteği olmadığı için maddi anlamda bütün sorumluluklar üzerimde. İşyerimle ilgili sorunları tek başıma çözüyorum” (Kg2). “Ağrı'nın her şeyden yoksun olması sebebiyle, mal alımları için İstanbul'a gitmek zorunda kalıyorum. Halen bazı siparişleri de bazen online vermek durumunda kalıyorum. Burada tekstil yönünden üretimin olmaması sıkıntı. Maddi olarak ailemden ve yakınlarımdan destek alıyorum” (Kg3). “Kiralara, doğalgaz, elektrik gibi zorunlu giderlerin tutarı fazla, gelen kar, gideri götürüyor. Her ne kadar manevi anlamda destek olanlar varsa da bu sorunları tek başıma çözüyorum” (Kg1). Diğer yandan genç girişimcilerin ise çoğunlukla bürokratik işlerin ağır yürümesi ve işletme maliyetlerinin fazla olması, tecrübeli eleman bulamama noktasında sorunlar yaşadıkları saptanmıştır: “Evet, en büyük sıkıntımız personel temininde yaşıyoruz. Maliyetlerin yüksekliği, bürokratik işlerin ağırlığı, iş yeri açmayla ilgili prosedürler, işletme maliyetleri, vergiler ve harçların yüksek olması sayılabilir.” “Kendim ve muhasebecim yoluyla sorunları çözüyorum.” “Tabi ki oldu. İş yerinde çalıştıracak nitelikli eleman bulamadık. İş yerimde karşılaştığım sorunları çözmeye yakınlarımdan (kardeşim, babam ile annemden) destek alıyorum.” “Bir genç girişimci olarak Ağrı'da en büyük sorun yetişmiş ve tecrübeli eleman bulamamak bence. Herkes masa başı iş istiyor ama kahvehaneleri görüyorsunuz hepsi dolu. İnsanlar mevcut işleri beğenmiyorlar ve çalışmak istemiyor, biraz da buraya özgü yerleşik tembellik kültürü var sanırım. Şu anda vergi, kira, elektrik ve personel giderleri gibi maliyetlerimiz çok yüksek. Bu maliyetlerin yüksekliği yüzünden ayakta kalmada zorlanıyoruz.” “Evet. Bürokratik sorunlar, açma ve işçi çalıştırma, işletme sorunları. Çoğunu çözemiyoruz. Maliyetler yüksek olduğu için, fırsatları kendim zorluyorum. Kendi başımıza çözmeye çalışıyoruz” (Gg3, Gg2, Gg6, Gg4). Hem kadın girişimcilerin hem genç girişimcilerin ortak sorunlarının yetişmiş eleman bulamama ve maliyetlerin yüksekliği olduğu anlaşılmıştır.

“İşletmenizi kurma aşamasında kişi veya kurum olarak destek aldığınız yerle var mıdır? Varsa bu desteklerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” soruları katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde katılımcıların kişi ya da kurum olarak en çok ailelerinden destek aldıkları, yalnızca Kg1 adlı katılımcının KOSGEB'den girişimcilik desteği aldığı saptanmıştır: “Hayır, aile olarak var, ama kurum olarak yok. Kurumsal destek almak işletmenin sürdürülebilirliği için önemli ama bu desteklerin işletmelere imalat yapılması hâlinde verileceği belirtiliyor. Bu desteklerin işletmeler için yeterli olduğunu düşünüyorum.” “İlk etapta ailemden destek aldım. Daha sonra KOSGEB'e başvurudum. Ancak prosedürler fazlaydı, o yüzden uğraşmak istemedim. Bu sebeple de almadım. Hayır, yeterli olduğunu düşünmüyorum” (Kg3, Kg7, Kg5, Kg2, Kg4). Genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise katılımcıların hem kişi hem de kurum olarak destek almadıkları tespit edilmiştir. “İş yerimi tek başıma açtığım için kimseden destek almadım.” “Hayır, destek almadım” (Gg4, Gg1, Gg2, Gg3). Buradan kişi veya kurumsal destek alıp almama noktasında kadın girişimcilerin genç girişimcilerden farklılaştığı söylenebilir.

“Kadın / genç girişimcilerin diğer girişimcilerden hangi özellikleri yönüyle farklılığın olabileceğini düşünüyorsunuz?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin Ağrı'da sayıca az olmalarına rağmen ayrıntılı, ince ve estetik düşünmesi ile risk alabilmesi, cesaretlerinin olması özellikleriyle erkeklerden ayrılabilceği saptanmıştır: “Erkeklere göre daha ayrıntıcı, daha dikkatli ve çalışkan olabileceğini düşünüyorum” (Kg1). “Bence daha çok analitik beceri yeteneği ile çözüm odaklı ve istikrarlı odaklıyız. Pozitif özelliklerimizin erkeklere oranla daha ağır bastığı kanısındayım” (Kg2). “Doğu'da az kadın girişimci var. Olanların da cesaretlerinin olması, yaşlarını genç olması, tecrübe sahibi olmaları önemli” (Kg5). Diğer genç girişimcilerin çoğunlukla risk alabildikleri, yeniliklere ve değişime açık oldukları tespit edilmiştir. “Algıları geleceğe daha yönelik, vizyoner, zamana daha kolay ayak uydurabiliyor; kadınlar erkeklere oranla iş yapış şekilleri daha esnek” (Kg3). “Kadınlar daha naif ve estetik olarak olaya bakıyor, erkekler daha çok sonuca odaklı. Kadınlar insanların psikolojisine daha çok hitap ediyor. Kadınlar daha ayrıntılı ve ince düşünüyor” (Kg7). “Biraz daha cesurlar önceki jenerasyona göre. Ticaret yapmaktan korkmuyorlar. Risk alma yönünden daha cesurlar” (Kg6). Buna ilaveten gerek kadın girişimcilerin gerekse de genç girişimcilerin hemfikir olduğu özelliğin risk alabilmeleri olduğu saptanmıştır: “Risk alabilirler, kendi işinin patronu olmak isteyebilirler ve mesleğinde kendilerini geliştirmek isteyebilirler” (Gg1). “Yenilikleri, değişiklikleri ve farklılıkları seviyorum” (Gg2). “Genç girişimcilerin ışığı görebilmesi, geleceğe inanması, vizyoner, genç ve dinamik olması yönünden farklılık yaratabileceğini

düşünüyorum” (Gg4). “Adı üstünde genç girişimciler diğer girişimcilere göre daha dinamik, genç, cesur ve korkusuz, risk almaktan çekinmeyen özelliklere sahip olduğunu düşünüyorum” (Gg6). “Daha çok girişimci kafasına sahip, girişken, risk odaklı hareket eden, ticarete yatkın ve esnaf gibi düşünen yönüyle genç girişimcilerin farklılık yaratabileceğini düşünüyorum” (Gg5).

“Ağrı ilindeki kadın / genç girişimcilerin nasıl bir girişimcilik kültürüne sahip olduğunu düşünüyorsunuz? Bu girişimcilik kültürünün işletme kurmada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Bu girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması noktasında kamu yönetimi tarafından (resmî kurumlar ve üniversiteler) neler yapılması gerekir?” soruları katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde genel olarak kadın girişimci sayısının Ağrı’da az olduğu, yerleşik bir girişimcilik kültürünün olmadığı, kadınların girişimci olarak çalışmasına karşı bir ön yargı olduğu, birçok meslekte erkeklerin egemen olduğu, kadınların bu mesleklere katılımının hiç olmadığı, para kazanma zorunluluğu hissettikleri için işletme kurdukları, yetersiz sermaye ile işe başladıkları, dayanışma ve birlikteliğin olmadığı saptanmıştır. Diğer yandan kadın girişimciler, Ağrı ilinde girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması noktasında üniversite, halk eğitim merkezi ve resmî kurumların önemli bir rolünün bulunduğunu, buralarda verilecek seminer vb. girişimciliği tanıtıcı toplantıların yapılması gerektiği yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Diğer yandan kadın girişimcileri cesaretlendirecek, diğer resmî kurumlar tarafından tanıtılacak teşvik ve destek programlarının önemli olduğunu söylemişlerdir: “Ağrı’da kadın girişimci sayısı çok az olduğundan yeterli ve yerleşmiş bir girişimcilik kültürü olduğunu düşünmüyorum. Bence eğitim olarak ilgili kurumların düzenlemeler yapması gerekiyor, özellikle hem erkek hem de kadın olsun toplumdaki insanların cinsiyet ayrımı gözetmeden bilinçlendirilmesi gerekiyor” (Kg7). “Kendi alanımda çok aktif olduğumuzu düşünmüyorum, insanlar korkuyor. Yeni nesil daha girişken ve cesur. İnsanların tabuları var meslekle ilgili. Psikoloğa gitme tabusu bu. Yerli kesime yönelik değil, yabancı kesimi baz alarak açtık. Hayır bu Ağrı ilindeki girişimcilik kültürünün yeterli olduğunu düşünmüyorum. Destek programları oluşturulabilir, meslek kazanma noktasında cesaretlendirilebilir. Halk eğitim, üniversite ile aile destek merkezleri desteklenmeli” (Kg1). “Çok eksiklikler var bu konuda. Kız çocuklarının okumasında eksiklikler var. Kadın muhasebeci yok Ağrı’da. Birçok mesleği kadınlar değil, erkekler yapıyor. Kadına olan bakış açısının ilerlemesi gerekiyor. Kadınların da kendilerine çok güvenmesi gerekiyor. Hayır düşünmüyorum. Özellikle üniversitelerde seminerler yapılması girişimcilerin özgüvenleri için iyi olur, kadınlara cesaret vermek gerekir bu eğitimlerle” (Kg5). “Kadın girişimciler para kazanmayı daha çok mecbur olduğu için başlıyor. İş açanlar kesinlikle maddi anlamda zorluk çekiyorlar, mecburi olarak işletmeci oluyorlar. İş sevmekten ziyade, yeterli değil, işle alakalı olmayan insanlar başarısız, mutsuz ve karamsarlığı peşinde getiriyor. Kadınların daha değerli olduklarını hissettirmesi gerekir. Doğuda dışlanma var. Kadınlara yönelik motivasyon gerekir. Kadınlar için fırsatların eşit olduğunun üniversite ve diğer kurumlar tarafından verilecek eğitim ile seminerlerle vurgulanması gerekir” (Kg6). “Birkaç butik ve güzellik merkezi örneğinden yola çıkarak bakarsak birbirleriyle rekabet edebilirler ama küçümseme, kötüleme kültürü hâkim. Esnaf olarak dayanışma, birliktelik yok. Birbirlerini kötüleyerek bir yere gelmeye çalışıyorlar. Hayır yeterli değil tabi ki. Daha farklı olabilir. Üniversitelerde daha destekleyici faaliyetlerin yapılması gerekiyor” (Kg3). Genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde, genelde aynı iş kolunda işletmeler açtıkları, gelenekçi bir yapıya sahip oldukları, yeniliğe açık olmadıkları, yetersiz sermaye sahibi oldukları, sadece para kazanma güdüsüyle hareket eden bir girişimcilik kültürüne sahip oldukları saptanmıştır: “Geleneğe bağlı olduğu, yeniliğe kapalı olduğu için başarısız olduklarını düşünüyorum. Yeteri kadar sermaye olmadığını ve ilk girişimlerinde genellikle olumsuz fikirlerle karşılaşıyorlar. Yeterli değil, araştırma ve inovasyon dediğimiz yeniliklere, yeni fikirlere açık olmak gerekiyor” (Gg3). “Genelde buradaki girişimcilerin kopyacı olduğunu görüyorum. Herkesin yaptığını yapıyorlar ve karşılıklarına çıkan olaylara at gözlüğüyle bakıyorlar. Yeni bir şey yapılmıyor kesinlikle. Bu durumda kurum ve kuruluşların girişimcilerin ayakta durabilmesi ve faaliyetlerini sürdürebilmesi adına daha çok maddi ve manevi destekler vermesi gerekmektedir” (Gg4). “Risk alamayan, çoğu alamıyor, garanti iş olsun kafasında, daha az ücret olsun, sabit garanti olsun istiyorlar. Hayır kesinlikle değil. Hibe desteği verilebilir. Çoğu kişi elimdeki para biter diye işe girmek istemiyor” (Gg2). “Ağrı ilindeki girişimcilerin daha çok para kazanma güdüsüyle hareket ettiklerini düşünüyorum. Hem kalite hem de fiyat yönünden kendi malını veya hizmetini öven ancak başkasının sattığı veya verdiği hizmeti yeren bir anlayışın hâkim olduğunu görüyorum. O sebeple de yeterli olduğunu düşünmüyorum. Devletin, üniversitelerin, meslek

odalarının rolü çok önemli burada. Bu kuruluşların üyelerine üniversitelerle iş birliği yaparak girişimcilikle ilgili eğitimler verilmesi, bu eğitimlerde hibe, destek ve teşviklerle ilgili bilgilendirmeler yapılması yararlı olur diye düşünüyorum” (Gg1). Diğer yandan kadın girişimcilerle genç girişimcilerin sahip oldukları girişimcilik kültürünün farklılaştığı söylenebilir.

“Üniversite bünyesinde çalıştay veya panel gibi etkinliklerin yapılması kadın / genç girişimcilerin girişimcilikle ilgili bilgilerini güncellemeyle, işletmelerindeki faaliyetlerin başarısı ile girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması üzerindeki etkisi sizce nasıl olur?” soruları katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimciler, bu uygulamaların faydalı olacağı ve olumlu etki yapacağı yönünde düşüncelerini belirtmişlerdir: “Elbette çok güzel olur. Üniversite şu an Ağrı’da tek gelişim merkezi. Bu tür eğitim ve çalıştayların yapılması Ağrı ilindeki girişimcilerin başarılı olabilmesi ve girişimcilik kültürünün yaygınlaşmasında iyi noktalara getirebileceğini düşünüyorum. Çünkü her şeyden önce girişimcilerin bilinçlenmesi ve bilinç seviyelerinin yükseltilmesi için faydalı olabileceğini düşünüyorum.” “Gayet faydalı olur; öğrenci, akademisyen kitleleriyle tanışma ve bilgi edinme açısından iyi olur. Her açıdan işletmelere müşteri çevresinin ve potansiyelinin oluşturulması yönünden faydalıdır.” “%100 verimli olacaktır. Kendi üniversitemde her yıl kariyer günleri oluyordu. Girişimcilerde firma tanıtımı yapan erkekler var. Daha çok kadınlara yönelik çalışan sayısının artması gerekir. Toplumda kadın ve erkeğin yatırım yapma yönünde bilinçlendirilmesi ihtiyacının olduğunu düşünüyorum o yüzden de her türlü devlet desteğinin faydalı olabileceğini düşünüyorum.” “Bence büyük oranda olumlu etkisi olur diye düşünüyorum. Girişimcilik kültürü daha da gelişir ve işletmeleri başarıyı yakalaması o oranda artar.” “Bu konuda kesinlikle bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Çok büyük ölçüde faydalı olacağını düşünüyorum.” “İyi yönde olur, sonuçta kadınlar işlerinde daha çok özgüvenli oluyor, ayağı sağlam basıyor. İş yeri sahibi olabiliyorlar. Diğer türlü ön yargıyla bakıyorlar” (Kg1, Kg3, Kg5, Kg7, Kg2, Kg4). Benzer biçimde genç girişimcilerin de bu tür etkinliklerin etkisinin olumlu ve faydalı olacağı görüşlerine sahip olduğu tespit edilmiştir: “Kesinlikle olumlu olur. Üniversiteler eğitim yeri, yenilikçiliğin, yeni fikirlerin üretildiği kuluçka merkezleri ve insanın ufkunun açılacağı yer olduğundan önemli etkileri olur.” “Bence muazzam olumlu etkisi olur. Bu bence Ağrı’da bir eksiklik. Bir Ağrılı olarak girişimci olmuş başarılı iş insanlarının kendi başarı sırlarını ve tecrübelerini seminerlerle aktarması ve bunun gibi girişimcilik eğitimlerinin yapılmasını çok isterim.” “Çok ciddi manada ve anlamda olumlu etkileri olur.” “Mutlaka faydası olacaktır. Üniversitenin gelişimi Ağrı’nın gelişiminden çok daha önde. Ancak şehir için tek başına yeterli olmaz illaki. Diğer sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumlarının bu gelişmeyi desteklemesi ve kurumlar arasında iş birliğinin yapılması önemlidir” (Gg3, Gg5, Gg2, Gg1).

“Kadın / genç girişimcilere yönelik teşvik, destek veya kredilerden ne derece haberdarsınız? Bunlardan daha önce faydalandınız mı?” sorusu kadın ve genç girişimcilere sorulmuştur ve sırasıyla aşağıdaki cevaplar alınmıştır:

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde bir kısmının KOSGEB’in destek ve teşviklerinden haberdar olduğu, bir kısmının ise haberdar olmadığı, haberdar olan girişimcilerinin bir kısmının bu desteklerden yararlandığı, bir kısmının ise yararlanmadığı anlaşılmıştır: “KOSGEB’den haberdarım. Genç girişimcilik teşviğinden yararlanarak iş yerimi öyle açtım.” “Hiç haberdarım. Evet daha önceden KOSGEB’in teşviklerinden faydalandım” (Kg7, Kg1). “Haberdarım ancak işletmemi açarken herhangi bir teşvik veya desteklerden yararlanmadım.” “Hiçbirinden faydalanmadım. İlk açıldığında haberdar olabilirdim ancak üşengeçliğimden başvurmam” (Kg2, Kg4). “İşletmemi açmadan önce araştırdım doğru bilgiye ulaşmada zorluk çektim. Prosedürlerin güncel ve ağır olduğu için zorlandım. Hayır destek almadım.” “Haberm oluyor ancak kredi faiz oranları çok fazla olduğundan yararlanamadım” (Kg3, Kg6). Diğer yandan genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde bir kısmının bu teşviklerden haberdar olduğu, haberdar olanların bir kısmının işletmelerini bu teşviklerden yararlanarak kurdukları, bir kısmının ise bu teşviklerden haberdar olmadığı ve teşviklerden yararlanmadığı saptanmıştır: “Oldukça haberdarım, çünkü işletmemi KOSGEB’in genç girişimcilik teşviğinden yararlanarak kurdum.” “Tabi ki takip ediyorum. Özellikle KOSGEB’in destek ve teşviklerini takip ediyorum. Ancak işletmemi kurarken değil kurduktan sonra yararlandım” (Gg5, Gg1). “Genel olarak takip ediyorum, ama teşvik alabilmenin prosedürleri uzun ve zaman alıyor. Buna harcayacak zaman bulamıyorum, ekstra bir zaman ve kafa patlatmak lazım.” “KOSGEB’in destek ve teşviklerinden haberdarım. KOSGEB dışında herhangi bir bilgim yok, bu sebeple de destek veya

teşviklerden faydalanmadım” (Gg6, Gg2). “Haberimiz oluyor ancak bu desteklerden faydalanmanı prosedürleri ve şartları ağır. Faydalanmadım” (Gg3). Her iki girişimci grubunun, verilen teşvik ve desteklerden haberdar olup olmama ile bunlardan yararlanıp yararlanmama bakımından benzeştikleri tespit edilmiştir.

“Müşteriye kaliteli ve iyi bir hizmet sunmada kadın / genç girişimcilerin özellikleri nedir?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde bu girişimci grubunun müşteriyle empati ve iletişim kurma becerilerine sahip oldukları saptanmıştır: “Empati kurma, gizlilik ve sır saklama özelliği, güven vermek, karşılıklı iletişim kurabilmek ve ilişkiye sürdürülebilir bir şekilde devam ettirmek.” “Kadın girişimcilerin müşterilere güler yüzle karşılayan ve uğurlayan özellikleri olmalı. Karşı tarafın düşüncelerine ve bütçesine önem veriyoruz. Açıklamasını yapıyoruz, empati ve sempati kurabilmesi, güler yüzlü olması, insanların kafalarını maddi ve psikolojik anlamda rahatlatıyor” (Kg7, Kg6). “İşini bir kere sevmesi, mesleki olarak yeterli olması lazım. Yetenekli olması, güzel iletişim kurması gerekir” (Kg4). “Empati anlamında insanların %70’i kadın girişimcilerin kurdukları işletmelere daha rahat gelebiliyor. Kadınlar kendi hemcinslerine göre müşterilere daha rahat davranıyor ve onlarla daha kolay iletişim kuruyor” (Kg1). Kadınlar iletişimde bir tık ilerde erkeklere göre, ancak iyi kullanılırsa bu özelliğimiz” (Kg5). “Nazik olmamız, anlayışlı olmamız, empati kurabilme ve stratejik düşünme ve planlama yapabilme iş kabiliyetine sahip olabilmemiz kadın girişimcilerin temel özellikler arasında yer alabilir” (Kg2). Diğer yandan genç girişimcilerin vizyonu olan, başarılı olma konusunda korkularını yenmeleri halinde başarılı olabilmeye, müşterinin isteğini anında karşılama, duyarsız olmama, müşteriyle iyi bir iletişim kurma, personelin güler yüzle davranması gibi özelliklere sahip oldukları saptanmıştır: “İyi bir iletişim, mesleki tecrübe” (Gg2). “Öncelikle hijyen ve temizlik, sonrasında da müşteriye menüde var olan bir ürünü hayır denilmemesi gerekir. Sonrasında dizayn ve görsellik, hizmet veren personelin güler yüzlülüğü” (Gg3). “Müşteriye ne istediğini, talep ettiğini bilerek daha çabuk hareket ediyoruz. Müşteriye yönelik ürün ve hizmetler geliştirme, motivasyon noktasında, ekonomide bir kural olan talep arzı belirlenir biz bunu yapıyoruz” (Gg4). “Genç girişimcilerin, geleceği görebilen, vizyonu, cesur, girişimcilik yeteneği ile alanlarıyla ilgili temel bilgi birikimine sahip olabilmeye gibi özelliklere sahip olduğunu söyleyebilirim. Girişimcilerin en büyük düşmanı maalesef başarılı olamama ön yargısıdır. Bu duyguyu aşmış yendikleri takdirde, girişimcilerin başarılı olmalarında engel yoktur bence” (Gg1).

Katılımcılara “Kadın / genç girişimcinin en göze çarpan ve öne çıkan özellikleri var mıdır?” sorusu sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin çoğunlukla göze hitap etme, malın veya hizmetin pazarlanmasında ön planda olma, kendine güven konusunda güçlü olma, özgüveni yüksek olma gibi özelliklerinin öne çıktığı tespit edilmiştir: “Kadın olarak hemcinslerimizden daha kolay ve rahat olarak karşı tarafa sıkıntılarını anlamamız ve güven vermesi ile daha kolay iletişim kurabilmesi diyebilirim.” “Biraz da kadınlarda yapılacak işin tanıtılması ve pazarlanması ön planda oluyor” (Kg7, Kg5). “Var, daha sakın, estetik olarak olaylara bakmasıdır. Çoğu çalışan anne olmasından dolayı işini, mesleğini hatta gelen müşterileri sahiplenme ve koruma güduları var.” “Daha göze hitap ediyorlar, işletmenin dekorasyonu ve iş yerine alınacak ürünler açısından erkeklere göre daha esnek bakıyorlar, sosyal medyayı daha iyi kullanıyorlar” (Kg6, Kg3). “Bunlar kadın girişimcilerin cesur olması ve özgüvenli olması, her şeye rağmen hayır diyebilmesi” (Kg1). “Disiplinli, idealleri olan ve sorumluluk sahibi olarak yaklaşmalarının sonucu başarıyı getiriyor” (Kg4, Kg2). Diğer yandan verdikleri yanıtlar incelendiğinde genç girişimcilerin genel itibarıyla müşterinin taleplerine karşı anında cevap verme, kayıtsız kalmama, müşteriye güler yüzle karşılama gibi özelliklerinin olduğu tespit edilmiştir: “Müşteri veli nimetimizdir mantığıyla müşteriye değer verip onu güler yüzlü karşılama, ikram vs. ile ağırlama, müşterilerin beklenti ve ihtiyaçlarını malın veya hizmetin sürdürülebilir şekilde karşılanmasıyla mümkündür.” “Müşteriye karşı daha güler yüzle karşılama ve ilgi gösterme, müşterinin talep ve isteklerini karşılayabilme diyebilirim.” “Daha ilgili ve alakalı oluyorlar. Müşteriye karşı daha saygın duruş sergiliyorlar.” “Müşteriyle iyi iletişim kurabilmesi, mesleki tecrübeye sahip olmasıdır.” “Müşterilerin ne istediğini, talep ettiğini bilerek, daha çabuk ve güler yüzle hareket ediyoruz. Müşteriye yönelik ürün ve hizmetler geliştirme, motivasyon noktasında, ekonomide talep arza göre belirleniyor, biz kısaca bunu yapıyoruz.” “Tasarım ve görsellikle hizmet verebilme, personelin güler yüzlü olmasıdır” (Gg6, Gg5, Gg2, Gg3, Gg4). “Önceki jenerasyona göre biraz daha cesurlar. Bir anlamda ticarettten korkmama, risk alma yönünden daha cesurlar.” “Risk alabilmesi

ve kişisel gelişimlerini geliştirmeye önem vermesi sayılabilir” (Gg1, Gg2). “Yeniliğe açık, araştırmacı olmaları, kalıplaşmış hizmetlerden uzak kalmalıdır, yenilik odaklı olmalıdır” (Gg3). Hem kadın girişimciler hem de genç girişimcilerin müşteriyle iletişim kurma ve müşteriye iyi davranma bakımından ortak noktalarının olduğu saptanmıştır. Buna ilaveten kadın ve genç girişimcilerin özellikleri bakımından birbirinden farklılaştıkları anlaşılmıştır.

“Bir kadın / genç girişimci olarak gelecekteki beklentileriniz, planlarınız nelerdir?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin gelecekte beklenenleri ve planları hususunda kendi faaliyet alanlarında en iyisi olmayı, en iyi hizmeti verebilmeyi, büyüme odaklı olarak yeni şubeler açmayı planladıkları saptanmıştır: “Alanımda ve kendi şehirimde en iyisi olabilmek, daha iyi hizmet verebilmek” (Kg1, Kg2). “Kendi açımdan düşünürsem iş yerimin şubelerini açmak isterim. Farklı sektörler olarak ev ürünleri, çeyiz ürünlerini satarak kurumsallaşmayı ve markalaşmayı isterim.” “Ağrı’da bu işimi devam ettirmek ve yaptığım bu işte daha kendine güvenli bir şekilde yürüyerek büyümek.” “Olduğu durumdan daha öteye giderek, katlayarak daha fazla ilerlemek, iş yerimi büyüterek daha çok para kazanmak istiyorum” (Kg3, Kg5, Kg6). Diğer yandan genç girişimcilerin kendi alanlarında en iyisini yapmak ve en iyisini başarmak yönünde gelecekte planları ile beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir: “Kendi alanımda en iyisi olmak, en iyiyi becermek, belli bir seviyeden sonra sosyal çevreme destek olmak, belli sektörlerde öncü olmak.” “Sektörü yönlendiren ve sektöre yön veren, örnek gösterilen bir girişimci olmak” (Gg3, Gg2, Gg6). “Başarmak ve en iyisini yapmak” (Gg1, Gg5). Bununla birlikte hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin en iyisi olmak ve en iyi hizmet verebilme yönünden ortak noktasının olduğu anlaşılmıştır.

“Kadın / genç girişimci olmanın dezavantajı ve avantajı var mıdır? Varsa bunlardan bahsediniz.” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin avantaj olarak buldukları sektörlerde müşterileriyle kurdukları iletişimlerinin güçlü olduğu, kendi ayakları üzerinde özgürce ve özgüvenli olarak durdukları tespit edilmiştir: “Evet. Kadın girişimci olmanın avantajından bahsedecek olursam müşterilerimle empati kurabildiğimi, onlarla iletişimi kolay kurabildiğim ve anlaşılabilirliğim hissiyatımı verebilmeyi sayabilirim.” “Avantaj olarak diksiyon ve özgüvenin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bazı kişiler aradığında direkt olarak kadınlar konuşuyor, kadınların iletişimde erkeklerden daha önde olduğu gerçeği var ama bu avantajı fark edip, avantaja çevirmek isteyen kişiler için geçerli olmak üzere” (Kg1, Kg5, Kg7). “Avantajı kendi ayağın üstündesin ve kimseye muhtaç değilsin. Her türlü güvenli oluyorsun.” “Avantaj olarak para kazanıyoruz ve kendi paramızı harcıyoruz, kimseye bağlı değiliz, maddi olarak bir özgürlüğümüz var” (Kg4, Kg6). “Avantaj olarak da kadınların toplumda erkeklerden sonra geriden geliyor algısını kaldırıyor oluşumuzdur” (Kg2). Bununla birlikte genç girişimcilerin kendi işlerinin patronu oldukları, kimseye bağlı olmadıkları, rasyonel değil, korkusuzca ve cesur hareket ettikleri saptanmıştır: “Avantajları, zorluklara karşı bir direnç katıyor, kendi ayakları üstünde durma konusunda tecrübe ve güç katıyor” (Gg1). “Avantajı olarak üstüm yok, kendi işimin patronuyum. Kendi işimi planlıyorum” (Gg6). Avantajı, genç girişimciler korkusuzca ve cahil cesaretiyle hareket ederek başarılı olabilirler (Gg5). “Avantajı insan başarılı olursa kendine karşı özgüveni artırıyor, çevresinin ona karşı bakış açısı da değişiyor” (Gg3). Kadın girişimcilerin erkekler gibi her yere giremedikleri, erkekler tarafından yapılan baskılar ile erkek müşterilerin de kadın girişimcilerin iş yerlerine gelme konusunda çekincelerinin bulunduğu anlaşılmıştır. “Dezavantajı olarak karşı cinsin gelmemesi” (Kg7). “Dezavantaj olarak bahsedilirse kadın olduğumuz için her yere girip çıkmak mümkün olmuyor. Bir yere gidilince bir tuhaf olarak bakan oluyor. İnsanların genel olarak bir ön yargısı kadın girişimcilere var. Acaba bu işe girişmeden tecrübe edinsen mi diye soruyorlar” (Kg5). “Dezavantaj olarak da bazen erkeklerin yapabileceği baskılar ile korkutulabileceğim durumu en başta sayabiliriz. Diğer yandan mesleki olarak profesyonellikten çok, bazı kişiler sadece güç kullanabilir ve normal dışı davranışlar göstererek kişiler birdenbire seansı bırakabiliyor” (Kg1). “Öncelikle kadın girişimci olmanın dezavantajı olduğunu düşünmüyorum” (Kg2). “Dezavantaj olarak daha 20 sene önceki esnaflarla rekabet etmede zorlanıyorum. Herhangi bir erkek gibi her an İstanbul’a gidemiyorum. Toptancılar maalesef kadınları dikkate almıyor” (Kg3). Bununla birlikte genç girişimcilerin dezavantaj olarak başarılı olabilmek için çok fazla çalışmak zorunda kalmaları, Ağrı’da değişime kapalı, ön yargılı ve gelenekçi bir toplum yapısının olması, ölçmeden ve tartmadan, korkusuzca işe girişmeleri söylenilebilir: “Dezavantajı ise başarılı olmak için daha fazla çalışmak durumunda kalıyorum” (Gg2). “Gelenekçi bir kalıp ve düşünce tarzı var. Ağrı’da çay dışında başka bir şey

satamazsın, kurumsal firmalarla self servis işi yürümez gibi ön yargılar var” (Gg3). Dezavantajı ise çevremden gözlemediğimde gerek analiz gerekse de gözlem yapılmadan bodoslama girişime girilmesi, böylece de cesaretin kırılmasıdır” (Gg1). Diğer yandan hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin kendi işlerini özgürce yapma ve herhangi birine bağlı olmama yönünde benzeştikleri fakat dezavantajlar bakımından farklılaştıkları saptanmıştır.

“Yeni işletme kurma hazırlığında olan kadın / genç girişimcilere ne tavsiye edersiniz?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Katılımcılar, yeni işletme kurma hazırlığında olan kadın girişimcilere kendilerine güvenme, riski göze alarak adım atma, sabırlı olma, zorluklara göğüs germe yönünde tavsiyelerde buldukları saptanmıştır: “Hayatta risk her zaman var olduğundan risk almaktan korkmamalı, sabırlı olabilmeleri, her zaman mutlu olmalarını tavsiye ederim.” “Pes etmemelerini, bütün zorlukların önüne daha sonra güzellikler çıkarabileceğini bilsinler.” “Hayatta hep risk var, bunu düşünerek yapacakları işten geri adım atmasınlar.” “Yapacakları şeye inansınlar. Kendilerine güvensinler, korkarak adım atmasınlar.” “Cesaretli olmalarını, hayallerini gerçekleştirmek için adım atmalarını tavsiye ederim” (Kg1, Kg2, Kg5, Kg4, Kg7). “Çok düşünsünler her açıdan, araştırınlar gelecek açısından, dikkatli olmaları lazım.” “Öncelikle tecrübesi olan kişilere kesinlikle danışınlar. Yapılacak işleri resmi anlamda araştırınlar” (Kg3, Kg6). Diğer yandan genç girişimcilerin yeni işletme hazırlığında olan genç girişimcilere ise risk almalarını, yapacakları işle ilgili önceden bilgi ve tecrübe sahibi olmalarını, yeterli sermaye ile işe girişmelerini tavsiye ettikleri tespit edilmiştir: “Girişimlerinden eminlerse, yeterince araştırmaların yapmışlarsa iş yeri açmalarını tavsiye ederim. Diğer yandan çevresel etkileri göz ardı edip kararlı olmalarını, yaptıkları işe devam etmelerini isterim.” “Bildikleri işleri yapınlar.” “Herkesin yaptığının aynısını değil, kuracakları işletme ile farklılık yaratsınlar. O işte önceden bir yerde çalışıp bilgi sahibi ve tecrübe edindikten sonra kendi işletmelerini kursunlar.” “Genç girişimcilere 0’dan değil de önceden biraz da olsa tecrübe edinerek işe başlamalarını tavsiye ediyorum. Bazen sermaye ve akademik eğitim yeterli olmuyor.” “Risk alsınlar, mesleki anlamda kendilerini yeterli görüyorlarsa işletme açsınlar, bir anlık hevesle bodoslama iş yeri açmasınlar derim” (Gg3, Gg4, Gg6). “Asgari düzeyde sermayeleri varsa ve yeterli düzeyde sermayeleri yoksa girişim kurmamalarını tavsiye ederim.” “Bana göre ekonomik durumları, sermayeleri yeterli düzeyde ise hedefledikleri ve sevdikleri işlere girmelerini tavsiye ederim” (Gg1, Gg5, Gg2). Buna ilaveten hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin yapacakları işte veya girişimde risk almaları bakımından benzeştikleri anlaşılmıştır.

“Kadın / genç girişimci olmaya karşı yakın ve uzak çevrenizin bakış açısı nasıl?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin bir kısmının yakın çevresinin olumlu bakış açısıyla uzak çevresinin ise olumsuz bakış açısıyla yaklaştığı, bir kısmının hem yakın hem de uzak çevresinin iş yeri açılmadan önce ön yargılı davrandığı, iş yeri açıldıktan sonra ise ön yargılarının ve bakış açılarının değiştiği anlaşılmıştır: “Yakın çevrem pozitif bakıyor ama uzak çevrem çok olumlu bakmadığını ancak uzak çevremi günden güne şaşırttığımı görünce oldukça mutlu oluyorum.” “Anne ve babam hep bana destek oldu yakın çevrem olarak. Ama uzak çevrem hep bana karşı ön yargılı oldu. Ama kişilik olarak hep dik duruyorum, kafama koyduğum bir işi yapıyorum.” “Yakın çevrem olan annem, babam ve kardeşim beni çok destekledi. Ancak uzak çevrem çok desteklemediler ve nötr kaldılar” (Kg1, Kg5, Kg6). “Çevremde başta ön yargıları vardı, açma dediler. Başta çok vazgeçirdiler. Kendi işim vardı başta. Gece gündüzü yok, ticareti bilmiyorsun. Açtıktan sonra da onlardan negatif bir şey duymadım.” “İlk başta güzel bakmıyorlar, ön yargılı bakıyorlardı, daha sonra yaptığın iş potansiyelini gördükçe örnek, idol oluyorsun, herkes de senin gibi olmaya çalışıyor” (Kg3, Kg4). Diğer yandan genç girişimcilerin çoğu, yakın ve uzak çevrelerinin girişimci olarak işletme açmalarına mesafeli ve olumsuz yaklaştıklarını, toplumun bakış açısının aslında şehrin gelişimiyle orantılı olduğunu, bakış açısının yaşa bağlı olarak değişebileceğini belirtmişlerdir: “Ailem dâhil herkes olumsuz bakıyordu. Risk alma, iş garantisinin olduğundan memur ol diyorlardı.” “Genel olarak yakın çevrem olan anne ve babamda sırtını devlete yasla mantığı var. Onlar o yüzden mesafeli bakıyor. Bu bakış açısı yakın ve uzak çevreye göre değil de aslında yaş ortalamasına göre değişiyor. 50 ve üstü yaşlarında olan insanlar, devlet işinde çalışmamızı tavsiye ediyorlar. Ancak yaşıtım olan insanlar ise kendi işimizi yapmamızı destekliyorlar.” “Ağrı’da genç girişimci olmak oldukça zor. Çünkü gelişmeye çalışan Erzurum ve Van gibi büyükşehirler arasında kalan küçük bir şehir burası. Toplumda genel olarak bakış açısı şehirle orantılı, dar bakışı oluyor hâliyle. Çevremdekiler girişimci olmama ilk başta sıcak bakmadılar, iş yerimi açınca da destek

verdiler.” “Bu aslında kişiden kişiye göre değişiyor. Yakın çevrem bana olan güvenleri sonsuz, uzak çevrem de nasıl olduğumu biliyorlar ve bana güveniyorlar.” “Genel olarak her ikisi de iş girişmeden başarısız olacağını düşünüyorlar. O yüzden tam anlamıyla bir destekleri yok, şüpheli bir yaklaşım gösteriyorlar. Onlar genel olarak tecrübeye bakıyorlar” (Gg2, Gg1, Gg6, Gg4, Gg3).

“Kırsal bölgede bulunmanın ve gelenekçi, hâkim kültürün kadın / genç girişimci olma üzerinde ne derece etkisi var? Bu etkileri işletmenizi kurmadan önce ve kurduktan sonra ne derece hissediyorsunuz? Açıklayınız.” soruları katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde toplumun gelenekçi bir kültürel yapıya sahip olmasının Ağrı ilinde kendi işletmelerini kuracak kadın girişimcilere karşı olumsuz etkilerinin olduğu, toplumda genel itibarıyla ön yargının ve olumsuz bakış açısının bulunduğu, toplumun kadının iş yeri açmasına alışık olmadığı saptanmıştır. Buna ilaveten kadın girişimcilerin büyük çoğunluğunun, bu etkileri işletmelerini kurmadan önce daha fazla hissettikleri ancak kurduktan sonra bunu aştıkları, işlerinde başarılı olduklarında özgüven sahibi oldukları ve olumsuz etkinin azaldığı tespit edilmiştir: “Bakış açısı olarak etkisi var. Bir anlamda sosyal tabu olarak olumsuz etkiliyor. İşletmemi kurmadan önce ve sonra aynı, açıldıktan sonra daha fazla hissediyorum. Genel olarak beklentilerime göre iyi, daha kötü bekliyordum” (Kg1). “Olumsuz etkisi illaki var. Kırsal bölgeler kentsel gelişmiş bölgelere göre daha geriden geliyor. Yenilikçi değiller ve yenilikçi fikirlere açık değiller. Kısaca değişime kapalılar, geleneksel yapılar hâkim, aklın ve mantığın yerine gelenek ve görenekle ilgili kalıplar hâkim burada. Kurmadan önce çok fazla hissettim ancak kurduktan sonra bunları aşabileceğimi düşünüyorum” (Kg2). “Öncelikle senin eksik olduğunu düşünüyorlar, sonradan kendinin yaptığın işle, davranışınla, dik duruşunla örnek olarak alınıp, örnek olarak gösteriliyorsun. Kesinlikle etkilidir. Şu anda işimi başardım. Okumadan da işletme sahibi olunabilir de diyorlar” (Kg4). “Büyük olumsuz etkisi var. Dışarıda çalıştığım ve muhatap olduğum kimseler erkekler gelmesin istiyorlar. Çok büyük bir ön yargı var. Kurmadan önce daha çok hissettim ama açtıktan sonra düşüncelerim değişti” (Kg6). “İnsanların kadın girişimcilere bakış açısı yönünden farklılık olabileceğini düşünüyorum. Genel olarak buradaki toplumun Ağrı’da yeni işletme kuracak olan kadın girişimcilere karşı olumsuz bir bakış açısı var. Bunu kurmadan önce hissetmiştim ancak kurduktan sonra destekleyici tepkiler geri dönüşler aldım” (Kg7). “Ofisimi açmadan önce korkuyordum ancak ofisimi açtıktan sonra o kadar dert edilmeyeceğini ve çok sıkıntı olmadığını gördüm. Bana karşı tebessüm eden insanlar oldu. Başta birtakım ön yargılar olsa da kadın olduğum için girdiğim mekânlardan oldukça destekler gördüm. Reklam ve tanıtımda kadına karşı, erkekler tarafından kadına karşı bir ön yargı var. Çok büyük dezavantaj var. Algı yönünden bir kadın olarak, erkek danışan almasın diyorlar. Stajyer çalışan olarak bile erkek almakta çekiniyorum. Halkın bakış açısı yönünde insanlar aşına değiller kadın girişimcilere ve bunu acilen aşmamız gerekiyor” (Kg5). Diğer yandan genç girişimcilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde gelenekçi kültürel yapının genç girişimcilerin kurdukları işletmeler üzerinde olumsuz etkisinin bulunduğu, toplumun yeniliğe ve değişime kapalı olduğu, girişimcilerde girişimde bulunma yönünde korkular olduğu saptanmıştır. Genç girişimcilerin işletmelerini kurduktan sonra bu olumsuz etkileri daha fazla hissettikleri tespit edilmiştir: “İlk işletmemi kurduğumda yoğun bir şekilde hissettim. Buradaki insanlar yeniliğe kesinlikle kapalılar. Bu durumun ise vizyonumuzu daralttığını fark ettim. Yaşam devam ettiği için yeniliğe kapalı bir toplum yapısı var” (Gg1). “Böyle durumların girişimcilere olumsuz etkisi olabiliyor ve girişimcilik faaliyetleri başarısızlıkla sonuçlanabiliyor” (Gg3). “Emeğinin karşılığını tam olarak alamıyorsun kırsal alanda bulunduğumuzdan ve insanların kırsal düşünce anlayışına sahip olmasından ötürü” (Gg4). Netice olarak hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin bu etkilerin olumsuzluğu noktasında benzeştikleri ancak girişimcilerin bu etkileri hissetmelerinin zamanı bakımından farklılaştıkları anlaşılmıştır: “Girişimcilerde işletme açma yönünde bir korku olduğunu düşünüyorum. Bu da genç girişimcilerin girişimci olmalarını engelliyor hâliyle ve bir işe de kalkışmıyor, cesaret edemiyorlar. Girişimcilikte korkunun üstesinden gelinmediği takdirde de başarının geleceğini pek düşünmüyorum” (Gg5). “Bir nevi genç girişimcilerin önünde bir engel olarak görüyorum. Bir yerin kentleşebilmesinde işletmelerin önemli bir yeri var. Geleneksel düşünce yapısından değişime ve yeniliğe odaklı düşünce yapısının gelişmesi gerekiyor. Bu da zaman alacak bir süreç” (Gg6). “Size göre Ağrı ilindeki kadın / genç girişimcilerin kurduğu işletmelerin artması bakımından öncelikli olarak nelerin gerçekleşmesi gerekir?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde Ağrı ilinde kadın girişimcilerin kurdukları işletmelerin artabilmesi için devlet tarafından verilen destek veya teşviklerin artırılmasının, kadınların müşterilerine karşı iletişim becerilerinin artırılmasının, bir meslek sahibi olmasının, mesleğini sevmesinin, kadın girişimci olmak isteyen kadınların girişimcilik konularında bilinçlendirilmesinin, Ağrı ilinde toplumun bir kısmında var olan, çalışan kadına karşı bakışın ve ön yargının kırılmasının, kadının iş yaşamında birçok meslekte yaygın bir şekilde yer alması noktasında eğitim veya seminerlerin verilmesinin önemli olduğu saptanmıştır: “Ağrı özelinde daha çok maddi destek, teşvik programlarının artmasını bekliyorum. Bana göre işletmelerin kurulmasında en büyük engel girişimcilerin işletmelerine göre sermaye bulma gibi maddi yetersizlikler. Böylece kadın girişimcilerin kurduğu işletmeler daha da artacaktır” (Kg1). “Öncelikle kadın girişimcilerin kurdukları işletmelerin artabilmesi için Ağrı’da toplumun sahip olduğu kadının iş yaşamında olamayacağı, kadının tek işinin çocuklarına bakmak gibi var olan, bana göre yanlış, kalıplaşmış ön yargılarının kırılıp, kadın girişimci olmak isteyen girişimci adayların cesaretlendirilmesi gerekir. Bu yaptığımız takdirde göreceğiz ki kadın girişimcilerin kurdukları işletmeler daha da artacaktır” (Kg2). “Kadın girişimcilerin öncelikle yapacakları işi iyi bilmesi, müşteriyle güzel ve etkili iletişim kurması, yaptığı işi sevmesi, işe gönül koyması ve severek yapması, maddiyat daha geri planda kalmalıdır. Uzun vadeli müşteri sahibi olmaya odaklanmalıdır” (Kg4). “Bence insanların bilinçlendirilmesi gerekir. İnsanlar bilinçlendirildikten sonra gerisinin geleceğini düşünüyorum” (Kg7). “Bence kadın girişimci olarak halka açık girişimcilikle ilgili seminerler verilmeli, ayrıca bununla kalınmamalı devlet tarafından maddi destekler verilmeli. Bu noktada insanların bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi lazım” (Kg5). “Burada toplumda büyük bir kafeyi kadın işletemez ve bunla ilgilenemez, uğraşamaz diye bir ön yargı var. Bunları aşmamız lazım. Bunları aşamazsak kadın girişimcilerin kurduğu işletmelerde artma olmaz, aksine daha da geriye gider. Ağrı’da kadın muhasebeciye hiç rastlamadım. Bunlar aşılabılır, modern olmayan, yanlış ön yargılar kırılırsa daha çok kadınların kurdukları işletmelerin artacağından eminim” (Kg3). Diğer yandan genç girişimcilerin kurdukları işletmelerin artabilmesi için devlet tarafından verilen maddi ve manevi her türlü desteğin artması, Ağrı ilinin lojistik olarak ulaşım imkânlarını artması, müşteri profillerinin değişmesi, Ağrı ilinde toplumda hâkim olan gelenekçi kültürel yapının değişerek yenilikçiliğe açık hâle gelmesi, girişimci olmak isteyen girişimcilerin bilinçlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir: “Ağrı’da daha çok gelenekçi bir kültürün hâkim olduğu görülmektedir. Bu noktada genç girişimcilerin bilinçlendirilmesi, onların kendilerini geliştirmesi, teorik ve pratik tecrübeyle birlikte adım atması, yenilikçi olmaları, bu konuda ısrarcı olması gerekir” (Gg1). “Buradaki genç girişimcilerin kurdukları işletmelerin artabilmesi için kurumlar tarafından verilen teşviklerin ve desteklerin artması gerekiyor. Bu serbest ticaret bölgesi, teknokent gibi bazı vergilerden, istisnalardan yararlanacak yerler kurulabilir. Böylelikle işletmelerin batıdan doğuya doğru artması beklenebilir” (Gg6). “Müşterilerin daha da çoğalması ve müşteri profillerinin değişmesi lazım. Küçük bir şehir olduğundan esnafın doyurulması, ihtiyaçlarının karşılanması, açtığın işin karşılığını alması lazım; yatırım fikrinin karşılığını uygulamada işletmelerin açılıp, faaliyetlerinin sürdürülebilmesinde tam olarak karşılaması lazım” (Gg4). “Öncelikli olarak Ağrı’da ekonominin gelişmesi, pazar yerinin olması, ticaretin ulaşım ve lojistik ağlarının gelişmesi gerekiyor” (Gg5). “Öncelikle ailelerin genç girişimcilere maddi ve manevi her türlü desteği vermesi gerekiyor. Bunun yanında devlet veya herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından hizmete sunulan maddi olanakların artması daha da iyi olur” (Gg2). Nitekim hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin devlet tarafından verilen destekler ile girişimcilerin bilinçlendirilmesi noktasında benzeştikleri tespit edilmiştir.

“Kadın / genç girişimcilerin kurduğu işletmelerin Ağrı ilinin ekonomisinin gelişmesi, bölgenin kalkınması bakımından rolü nedir?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirilmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin tamamının, Ağrı ilinin ekonomisinin gelişmesi ve bölgesel kalkınma hedeflerini gerçekleştirmesi bakımından çok önemli bir rolü olduğu konusunda hemfikir olduğu saptanmıştır. Buna ilaveten katılımcılar, kadın girişimcilerin kurdukları işletmelerin çeşitlenmesi ve artmasının şehrin ekonomik gelişmesi ile kalkınması üzerinde önemli etkisi olduğunu, bu tip işletmelerinin olmasının toplumun ön yargısının kırılmasına yol açtığını, kırsallıktan kentleşmeye geçişte kadın girişimcilerin rolünün yadsınamaz olduğunu belirtmişlerdir: “Bana göre kadın girişimcilerin kurduğu işletmelerin Ağrı ilinin ekonomisinin gelişmesi ve kalkınması üzerinde olumlu etkisi var. İlimiz ekonomisi ve kalkınması için çok faydalı. Bu sebeple de kadın girişimcilerin kurduğu bu işletmelerin çeşitlenmesi ve çoğalması gerekir” (Kg1).

“Kesinlikle çok büyük etkisi olacaktır. Öncelikle kendi ailesine ve kendisine etkisi olacak, daha sonra da bir bütün olarak ilin ekonomisinin gelişmesi ve kalkınması gelişecektir” (Kg5). “Son derece önemli bir rolü var. Zaman geçtikçe paha biçilemez bir rolü olacağını düşünüyorum. Bence Ağrı kırsal bir alanken kentsel bir alana doğru ilerliyor ve bu bir geçiş dönemi. Kadın girişimcilerin kurduğu işletmeler sayesinde kırsallıktan kentsele doğru taşıma görevi üstleniyor” (Kg2). “Bence çok büyük rolü var. Danışanlarım arasında öğrenciler ve üniversite hocaları da var. Bu insanlar geldiklerinde böyle bir işletmenin açıldığı için çok mutlu olduklarını söylüyorlar. Önceden gelenekçi ve kapalı bir toplum yapısı olduğundan kadın girişimcilere karşı birtakım ön yargılar vardı. Ancak bu tabu şimdilik yıkıldı görünüyor. Çünkü insanlar kadın girişimcilere erkeklerden daha çok güveniyorlar” (Kg6). “Çok büyük etkisi var. Kendim için konuşursam pandemi zamanında mezun oldum. O zamanın şartlarından hemen işletmemi açamadım. Pandemiden sonra açtım. Bir işletmeci olarak devlete vergi ödüyorum. İşletmemi kurmak için mal sahibine düzenli olarak kiramı ödüyorum. Bunlar hepsi mikro olarak görülse de bütün olarak Ağrı’nın gelişmesine büyük katkı sağlıyor” (Kg7). Diğer yandan genç girişimcilerin tamamının, Ağrı ilinin ekonomisinin gelişmesinde ve bölgesel kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadığı hususunda hemfikir oldukları tespit edilmiştir: “Genç girişimcilerin kurdukları işletmelerde insanların harcamalar yapması, şehrin kalkınmasına yol açıyor. Bu bilinçli bir şekilde yapılırsa şehrin ekonomik gelişimine katkı sunuyor. Özellikle yenilikçi zihniyetle açılan işletmeler mevcut şehirde eksiklikleri dolduruyor” (Gg1). “Bana göre genç girişimcilerin Ağrı’nın kentsel gelişimine önemli oranda olumlu etkisi ve rolü var. Çünkü genç girişimcilerin varlığı yenilikçi düşüncenin yaygınlaşması, değişimin yaşanması açısından önemlidir o sebeple genç girişimciler Ağrı ilinin kalkınması ve ekonomisinin gelişiminde vizyon sahibi kişiler olarak etkili bir aktördür” (Gg3). “Çoğu genç girişimci azcık para kazanıp Ağrı’dan başka yerlere gidiyor. Bizim gibi işletmelerin artması, Ağrı’nın ekonomik olarak gelişmesini ve kalkınmasını sağlar” (Gg2).

“Kadın / genç girişimci olarak Ağrı ilinde bir işletme sahibi olmanın sizin toplumdaki yerinize, saygınıza ve itibarınıza katkı sunduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu katılımcılara sorulmuş, katılımcıların verdikleri yanıtlar neticesinde değerlendirmeler yapılmıştır:

Kadın girişimcilerin çoğunun, Ağrı ilinde işletme sahibi olmasının toplumdaki yerine, saygınlığına ve itibarlarına katkı sunduğunu düşündüğü saptanmıştır: “Kesinlikle evet, bir yere gittiğimde hocam diye karşılanıyorum. Bir işletme sahibi olmam, toplum içinde saygınlığımı artırıyor, insanların bana karşı davranışları değişiyor, pozitif yönde etkisi var.” “Evet, olumlu olarak yansıdığını görüyorum. Kendi işi var diye insanlar elle gösteriyor. İnsanlar içinde iş sahibi olmamız ve kazanılan para statü getiriyor” (Kg1, Kg2, Kg3, Kg4, Kg6, Kg7). Diğer yandan genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun Ağrı ilinde bir girişimci olarak işletme sahibi olmanın toplumdaki yerine, saygınlığına ve itibarına katkı sunduğunu düşündükleri tespit edilmiştir: “Tabi ki düşünüyorum. Katkı sunar. Sıradan bir insan olarak insana tanıtım zor olurken, x işletmesinin sahibi olarak, ismimin önünde sıfat olarak katkı ve tanınırlığı artırır.” “Tabi ki kesinlikle ekstra bir saygınlık gösteriyor toplumda yer alan insanlar.” “Evet, bir işletme sahibi olmak belli bir çevre edinmemize olumlu katkı sunuyor. Burası özelinde üniversitede hoca ve komşu esnaf çevremiz oluyor. Onlar arasında saygınlığımıza ve itibarımıza olumlu katkı sağlıyor.” “Evet, düşünüyorum” (Gg1, Gg2, Gg3, Gg4).

5. Sonuç ve Öneriler

Girişimcilik, ilk olarak ekonomistlerin ilgilendiği bir alan olmasına rağmen, zamanla işletmecilerin de ilgilendiği bir konuya dönüşmüştür. Bu durumun sebepleri arasında ekonomi ve işletme disiplinlerinin birbiriyle ilişkili ve birbirlerini karşılıklı olarak etkileşim hâlinde olmasıdır. Küreselleşme ve teknolojik gelişme ve ilerlemenin baş döndürücü hızıyla ortaya çıkan şiddetli rekabetin de girişimcilere ve onların kurdukları işletmelere etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Girişimciliğin, ekonomik gelişmenin ve bölgesel kalkınma hedeflerinin sağlanmasında önemli bir rolü vardır. Çünkü girişimcilik, ekonomik kalkınmanın itici gücü olup gelişmemiş veya gelişmekte olan yerlerin veya bölgelerin gelişmesinde oldukça etkilidir. Diğer bir ifadeyle az gelişmiş bir bölgenin gelişmiş bölgeler noktasına ulaşabilmesi, girişimci sayısının artması ve bu girişimcilerin girişimcilik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ile mümkündür. Bu noktada da girişimcilik kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılmasında üniversite ile diğer devlet kurumları önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta üniversitelerde girişimcilikle ilgili verilen dersler, seminerler bu kültürün oluşması ve yerleşmesinde; KOSGEB, İŞKUR gibi diğer devlet kurumları ise girişimci adaylara verilen

destek ve teşviklerle bu kültürün yaygınlaştırılmasında önemlidir. Girişimcilik literatüründe birden fazla girişimcilik türü olmakla birlikte, bu girişimcilik yaklaşımları içinde kadın girişimciliği ve genç girişimcilik de vardır. Girişimcilikle, girişimcilerin kurdukları işletmelerle değişimi yönetmeye adım atılarak, yenilikler gerçekleştirilir. Bir bakıma yeniliğe, değişime açık toplumlarda girişimcilik faaliyetleri daha başarılı olur. O sebeple genç ve kadın girişimcilere olumlu bakış açısına sahip yerleşik bir girişimcilik kültürü olmayan bir toplumda başarı şansı kısıtlıdır. Bu yüzden de öncelikle toplumun bu tür girişimcilere dönük bakış açısının değişmesi, değişimden doğan fırsatların girişimcilere değerlendirilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamındaki kadın girişimciler ile genç girişimcilerin demografik bulguları karşılaştırıldığında, yaş aralıkları ve medeni durumları bakımından benzer özelliklerinin olduğu ancak aktif çalışma hayatında buldukları süre açısından farklılıkları saptanmıştır.

Kadın ve genç girişimcilerin nitel sorulara verdikleri yanıtlar incelendiğinde katılımcıların kurdukları işletmelerin Ağrı ekonomisinin gelişimine ve kalkınmasına önemli etkisi ve katkısının bulunduğu saptanmıştır. Bu durumun sürdürülebilirliği için Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilik faaliyetlerinin gelecekte çeşitlenmesinin ve artmasının faydalı olacağı söylenilebilir. Örneğin, Ağrı merkezde gelecekte içinde yeme-içme, giyim, sinema, çocuk ve genç oyun alanı gibi çeşitli işletmelerin olacağı; insanların hafta sonu ailecek zaman geçirebileceği bir yaşam alanı olan bir AVM açılabilmesi modern yaşamın bir göstergesi olması açısından önemlidir. Ayrıca bölgede turizmin gelişimine dönük olarak fuar, festival gibi düzenli uluslararası etkinliklerin düzenlenmesi turistik cazibe merkezi hâline gelme yönünde fayda sunabilir.

Hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde her iki girişimci kitlesinin de Ağrı ilinde yerleşik bir girişimcilik kültürünün bulunmadığı yönünde hemfikir oldukları anlaşılmıştır. Diğer yandan Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin en göze çarpan özellikleri arasında göze hitap etme, malın veya hizmetin pazarlanmasında ön planda olma, kendine güveni ile özgüveni yüksek olma, müşteriye güler yüzle karşılama, iyi davranma, müşterinin istek ve ihtiyaçlarına aşırı duyarlı olma, risk almaktan korkmama, cesur ve inovatif olma tespit edilmiştir. Buna ilaveten katılımcıların müşteriye kaliteli hizmet sunma yönünden müşteriyle empati ve iletişim kurma becerileri ile vizyoner olma, müşterinin isteğini anında karşılama, duyarsız olmama gibi özelliklerinin olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte kadın ve genç girişimcilerin girişimcilik eğitimi alıp almama noktasında farklılıkları ortaya çıkarken Ağrı ilinde bir girişimci olmanın katılımcıların toplumdaki yerine, saygınlığına ve itibarına katkı sunması bakımından benzeştikleri saptanmıştır. Diğer yandan hem kadın girişimcilerin hem de genç girişimcilerin, üniversite bünyesinde çalıştay veya panel gibi etkinliklerin yapılmasının kadın/genç girişimcilerin girişimcilikle ilgili bilgilerinin güncellenmesinde, işletmelerindeki faaliyetlerin başarısı ile girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılmasında olumlu ve faydalı etkiye sahip olacağı yönünde görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu faaliyetlerin ilgili kurumlar tarafından düzenlenip, girişimcilere bunların duyurulmasının Ağrı ilinde yerleşik bir girişimcilik kültürünün oluşması ve bu kültürün gelecek nesillere aktarılması açısından oldukça olumlu olduğu söylenebilir. Girişimcilerde bu özelliklerin bulunması önemli olup, başta üniversite olmak üzere devlet kurumlarının girişimcileri eğitim, seminer ve çalıştay gibi etkinliklerle girişimcilikle ilgili düzenli seminer, çalıştay gibi hem bilimsel hem de toplumsal yararı olabilecek eğitimlerle desteklemesi, Ağrı ilinde yerleşik bir girişimcilik kültürünün oluşması ve yaygınlaşmasına katkı sunacaktır.

Kadın ve genç girişimcilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde gelenekçi kültürel yapının kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmeler üzerinde olumsuz etkisinin bulunduğu; toplumun, kadının iş yeri açmasına önyargılı ve yeniliğe, değişime kapalı olduğu; girişimcilerde başarılı olamama korkularının varlığı tespit edilmiştir. Buna ilaveten kadın ve genç girişimcilerin müşterileriyle kurdukları iletişimde güçlü, kendi ayakları üzerinde bağımsız ve özgüvenli durdukları, yaptıkları işin patronu oldukları; rasyonel değil, korkusuz ve cesur hareket ettikleri saptanmıştır. Ayrıca girişimcilerin dezavantajları; meslektaşları gibi çeşitli ortamlara rahat girememeleri, kendilerine karşı cinsten baskıların olması, başarının çok fazla çalışmaya bağlı hâle gelmesi, bölgede değişime açık olamayan ve önyargılı, gelenekçi bir toplumun varlığı, araştırmadan, düşünmeden, korkusuzca işe girişmeleri şeklinde tespit edilmiştir. Diğer yandan katılımcıların, tecrübeli eleman bulamama, işletmeleriyle ilgili sorumlulukları tek başına üstlenme, Ağrı'nın küçük bir şehir olması, aradıkları mal veya hizmetleri hemen bulamamaları, yetersiz sermayeyle ve pazar araştırması yapmadan işletme açılması, bürokratik işlerin ağır ve işletme maliyetlerinin fazla olması yönünde sorunlarının olduğu anlaşılmıştır. Toplumun yaş ve cinsiyet temelli girişimcilerle ilgili ön yargılı, gelenekçi bakış açısını

değiştirmesi; girişimcilerin dezavantajlarını ve sorunlarını aşabilmesi için başarılı girişimcilerin girişimci adaylarına mentorluk yapması ve yol göstermesi son derece önemlidir. Başta üniversiteler olmak üzere KOSGEP, İşKUR, kalkınma ajansları, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları vb. konuyla ilgili kurumlar tarafından verilecek destek ve teşviklerin miktarlarının, girişimcilik eğitimlerinin niceliğinin ve niteliğinin artırılmasının yararlı olacağı söylenebilir. Ayrıca yeni kadın ve genç girişimcilerin desteklenmesi, verilecek teşvik ve kredilerle ilgili her bölge için valilikler bünyesinde toplumun önde gelen saygın kişileri ile akademisyenlerin üyesi olabileceği istihdam komisyonlarının kurulması, bu komisyonlarda da her bölgenin istihdam haritasının çıkarılması, istihdam açığı bulunan sektörlerin tespit edilmesi, bu sektörlerin gelişiminin kadın ve genç girişimcilerle sağlanması yönünde stratejilerin geliştirilmesi önerilebilir.

Bu araştırma, konusu ve kapsamı yönünden çalışma grubu ve örneklemini, katılımcıların verdikleri yanıtlar, bulgularla sınırlı olduğu; araştırmanın hem literatüre hem de gelecekte bölgede girişimcilik faaliyetleriyle ilgilenmek isteyen girişimcilere yol göstermesi açısından faydalı olabileceği söylenebilir.

Kaynaklar

- Afshan, G., Shahid, S., and Tunio, M. N. (2021). Learning experiences of women entrepreneurs amidst Covid-19. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 13(2), 162-186. <https://doi.org/10.1108/IJGE-09-2020-0153>.
- Afutu-Kotey, R. L., Gough, K. V., and Yankson, P. W. (2017). Transitions to adulthood among young entrepreneurs in the informal mobile telephony sector in Accra, Ghana. *Geoforum*, 85, 290-298. <http://dx.doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.08.008>.
- Alan, H. (2020). Genç girişimciliği ve sosyal girişimcilik: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(28), 997-1027. <https://doi.org/10.26466/opus.679627>.
- Al-Atabi, M., and DeBoer, J. (2014). Teaching entrepreneurship using massive open online course (MOOC). *Technovation*, 34(4), 261-264. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2014.01.006>.
- Başar, E. (2017). *Girişimcilik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bowen, D. D., and Hisrich, R. D. (1986). The female entrepreneur: a career development perspective. *Academy of Management Review*, 11(2), 393-407. Erişim adresi: <https://www.jstor.org>.
- Boz, A., ve Ergeneli, A. (2014). Women entrepreneurs' personality characteristics and parents' parenting style profile in Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 109, 92-97. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.425>.
- Böyükaslan, H. D. (2017). Girişimcilik. E. Kaygın (Ed.), *Girişimcilik temel kavramlar, girişimcilik türleri, girişimcilikte güncel konular* içinde (13-30. ss.). İstanbul: Cinius Yayınları.
- Brixiová, Z., Ncube, M., and Bicaba, Z. (2015). Skills and youth entrepreneurship in Africa: analysis with evidence from Swaziland. *World Development*, 67, 11-26. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.09.027>.
- Bruhn, M., and Zia, B. (2013). Stimulating managerial capital in emerging markets: the impact of business training for young entrepreneurs. *Journal of Development Effectiveness*, 5(2), 232-266. <https://doi.org/10.1080/19439342.2013.780090>.
- Brush, C. G., and Cooper, S. Y. (2012). Female entrepreneurship and economic development: an international perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 24(1-2), 1-6. <https://doi.org/10.1080/08985626.2012.637340>.
- Cull, J. (2006). Mentoring young entrepreneurs: What leads to success. *International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring*, 4(2), 8-18.
- De Vita, L., Mari, M., and Poggesi, S. (2014). Women entrepreneurs in and from developing countries: evidences from the literature. *European Management Journal*, 32(3), 451-460. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2013.07.009>.
- Edelman, L. F., Manolova, T., Shirokova, G., and Tsukanova, T. (2016). The impact of family support on young entrepreneurs' start-up activities. *Journal of Business Venturing*, 31(4), 428-448. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2016.04.003>.
- Galindo, M. Á., and Méndez, M. T. (2014). Entrepreneurship, economic growth, and innovation: are feedback effects at work?. *Journal of Business Research*, 67(5), 825-829. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.11.052>.

- Geldhof, G. J., Malin, H., Johnson, S. K., Porter, T., Bronk, K. C., Weiner, M. B. ... Damon, W. (2014). Entrepreneurship in young adults: initial findings from the young entrepreneurs study. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(5), 410-421. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2014.07.003>.
- Güney, S. (2015). *Girişimcilik temel kavramlar ve bazı güncel konular*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Hancıoğlu, Y., ve Tekin, E. (2018). Genç girişimci adaylarının girişimcilik eğilimlerinin değerlendirilmesi: uygulamalı girişimcilik kampüsü üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 213-246.
- Hani, U., Rachmania, I. N., Setyaningsih, S. and Putri, R. C. (2012). Patterns of Indonesian women entrepreneurship. *Procedia Economics and Finance*, 4, 274-285. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(12\)00342-5](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(12)00342-5).
- Holdsworth, C., and Mendonca, M. (2020). Young entrepreneurs and non-teleological temporality in Portugal and the UK. *Time & Society*, 29(1), 103-123. <https://doi.org/10.1177/0961463X19873783>.
- Javadian, G., and Singh, R. P. (2012). Examining successful Iranian women entrepreneurs: an exploratory study. *Gender in Management: An International Journal*, 27(3), 148-164.
- Jennings, P. D., Greenwood, R., Lounsbury, M. D., and Suddaby, R. (2013). Institutions, entrepreneurs, and communities: a special issue on entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 28(1), 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2012.07.001>. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2012.07.001>.
- Kang, Y., and Xiong, W. (2021). Is entrepreneurship a remedy for Chinese university graduates' unemployment under the massification of higher education? a case study of young entrepreneurs in Shenzhen. *International Journal of Educational Development*, 84, 102406. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2021.102406>.
- Le, Q. V., and Raven, P. V. (2015). Woman entrepreneurship in rural Vietnam: Success and motivational factors. *The Journal of Developing Areas*, 49(2), 57-76.
- Lewis, K. V. (2017). Making meaning as well as money: the experience of young female entrepreneurs. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 9(4), 377-391. <https://doi.org/10.1108/IJGE-10-2017-0064>.
- Lorrain, J., and Laferté, S. (2006). Support needs of the young entrepreneur. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 19(1), 37-48. <https://doi.org/10.1080/08276331.2006.10593357>.
- Maden, C. (2015). A gendered lens on entrepreneurship: women entrepreneurship in Turkey. *Gender in Management: An International Journal*, 30(4), 312-331. <https://doi.org/10.1108/GM-11-2013-0131>.
- Marangoz, M. (2017). *Girişimcilik*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Munyuki, T., and Jonah, C. M. P. (2022). The nexus between financial literacy and entrepreneurial success among young entrepreneurs from a low-income community in Cape Town: a mixed-method analysis. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 14(1), 137-157. <https://doi.org/10.1108/JEEE-01-2020-0020>.
- Nair, S. R. (2020). The link between women entrepreneurship, innovation and stakeholder engagement: A review. *Journal of Business Research*, 119, 283-290. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.06.038>.
- O'Connor, A. (2013). A conceptual framework for entrepreneurship education policy: meeting government and economic purposes. *Journal of Business Venturing*, 28(4), 546-563. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2012.07.003>.
- Ramadani, V. (2015). The woman entrepreneur in Albania: An exploratory study on motivation, problems and success factors. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17(2), 204-221.
- Rastogi, M., Baral, R., and Banu, J. (2022). What does it take to be a woman entrepreneur? explorations from India. *Industrial and Commercial Training*, 54(2), 333-356. <https://doi.org/10.1108/ICT-03-2021-0022>.
- Rey-Martí, A., Porcar, A. T., and Mas-Tur, A. (2015). Linking female entrepreneurs' motivation to business survival. *Journal of Business Research*, 68(4), 810-814. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.11.033>.
- Rosca, E., Agarwal, N., and Brem, A. (2020). Women entrepreneurs as agents of change: a comparative analysis of social entrepreneurship processes in emerging markets. *Technological Forecasting and Social Change*, 157, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120067>.
- Rubio-Bañón, A., and Esteban-Lloret, N. (2016). Cultural factors and gender role in female entrepreneurship. *Suma de Negocios*, 7(15), 9-17. <https://doi.org/10.1016/j.sumneg.2015.12.002>.
- Setini, M., Yasa, N. N. K., Supartha, I. W. G., Giantari, I. G. A. K. and Rajiani, I. (2020). The passway of women entrepreneurship: starting from social capital with open innovation, through to knowledge sharing and innovative performance. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(2), 25. <https://doi.org/10.3390/joitmc6020025>.
- Shaw, K., and Sørensen, A. (2022). Coming of age: watching young entrepreneurs become successful. *Labour Economics*, 77, 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2021.102033>.

- Solesvik, M., Iakovleva, T., and Trifilova, A. (2019). Motivation of female entrepreneurs: a cross-national study. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 26(5), 684-705. <https://doi.org/10.1108/JSBED-10-2018-0306>.
- Soysal, A. (2010). Türkiye'de kadın girişimciler: engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(01), 83-114.
- Sternberg, R. J. (2004). Successful intelligence as a basis for entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 19(2), 189-201. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(03\)00006-5](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(03)00006-5).
- Stevenson, L. (1990). Some methodological problems associated with researching women entrepreneurs. *Journal of Business Ethics*, 9(4-5), 439-446. Erişim adresi: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/BF00380343.pdf>.
- Toma, S. G., Grigore, A. M. and Marinescu, P. (2014). Economic development and entrepreneurship. *Procedia Economics and Finance*, 8, 436-443. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00111-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00111-7).
- Turró, A., Urbano, D., and Peris-Ortiz, M. (2014). Culture and innovation: the moderating effect of cultural values on corporate entrepreneurship. *Technological Forecasting and Social Change*, 88, 360-369. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.10.004>.
- Uygun, M., Mete, S. ve Güner, E. (2012). Genç girişimci adayların girişimcilik eğilimi ve girişimcilik özellikleri arasındaki ilişkiler. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 145-156. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/151034>.
- Uygun, R. K. (2019). *Girişimcilik teori ve yaklaşımları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Van Stel, A., Storey, D. J. and Thurik, A. R. (2007). The effect of business regulations on nascent and young business entrepreneurship. *Small Business Economics*, 28, 171- 186. <https://doi.org/10.1007/s11187-006-9014-1>.
- Welsh, D. H., Memili, E. and Kaciak, E. (2016). An empirical analysis of the impact of family moral support on Turkish women entrepreneurs. *Journal of Innovation & Knowledge*, 1(1), 3-12. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jik.2016.01.012>.
- Yoganandan, G. and Vignesh, T. (2017). Challenges of young entrepreneurs. *Asia Pacific Journal of Research*, 1(56),112-115.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazarı/yazarları, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 22.06.2022 tarih 146 sayılı ve E-95531838-050.99-44810 nolu karar ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
